

Az új olasz címleírási szabványról

Carlo REVELLI

A szerző *Le nuove norme italiane di catalogazione per autori c. tanulmányát* (Bollettino d'informazioni 1973. 3-16. p.) KOMJÁTHY Miklósné tömörítette.

A katalogizálás szabályainak módosítását már régen szükségessé tették a szerzői katalógusok szerkesztésénél mutatkozó nehézségek. Ezek a kiadványok számának növekedéséből, a szerzői névformák megszaporodásából, az új típusú kiadványok és ugyanazon mű többféle változatban való előfordulásából származtak. A bibliográfiai adatközlés és a katalógusok előállításának új technikai lehetőségei is sürgették a szabályok újrafogalmazását, és a címleírások adatainak sorrendi szabályozását a hagyományos katalógusokban felhalmozódott cédlátómezőben. Ezeknek az új szabályoknak gyakorlatilag a jelen adottságokra kell épülniük úgy, hogy a régi strukturával ellentétes szempontok minél inkább felszínre kerüljenek.

Az általános alapelveket, amelyek alapján a jövő nemzeti katalogizálási szabványait ki fogják dolgozni, az 1961-es Párizsi Katalogizálási Konferencián fogadták el. Ettől az időponttól napjainkig mintegy 20 ország már kibocsátott, vagy a közeljövőben fog kibocsátani új nemzeti szabályzatot. Itáliában az Associazione Italiana Biblioteche 1962-ben tartott 14. kongresszusának határozata intézkedett egy új szabályzat kiadásáról a Párizsi Konferencia ajánlásainak felhasználásával, tekintettel az olasz katalogizálás hagyományaira. Az előzetesen kiadott dokumentumok közül a legjelentősebb Diego Maltese kötete (*Principi di catalogazione e regole italiane*, Firenze 1965.), amelyben a szerző aprólékosan elemzi az olasz katalogizálási szabványnak azokat a pontjait, amelyek ellentmondanak a párizsi határozatoknak.

A régi olasz szabályzat és az első dokumentumok között mutatkozó jelentősebb eltérések 1970 októberében kerültek nyilvánosságra az AIB katalogizálási munkaközösségének körözésében.

1968-ban a Közoktatásügyi Minisztérium megbízása alapján kezdte meg működését a bizottság, amely a párizsi határozatok alapján az új olasz kiadást szerkesztette. A bizottság elnöke Francesco Barberi, az egyetlen a bizottság tagjai közül, aki a ma is érvényben lévő 1956-ban kiadott szabvány szerkesztésében részt vett, a referens Diego Maltese volt. A bizottság, amely hét állandó tagból és két külső szakértőből állt, 1968 májusától 1973 júniusáig 21 alkalommal ült össze. Az üléseken minden egyes dokumentum többször is megvitatásra került.

Az első éveket az általános alapelvek tisztázásának szentelték, ill. azoknak a szabályoknak a megfogalmazására, amelyek nem foglalkoztak a címfej problémáival. Az utóbbi időben a figyelem kizárólag a címfej megválasztásának kérdéseire irányult. Eddig hét dokumentumot adtak közre, amelyek közül az első kettő az alapelveket tárgyalja. A harmadik dokumentum a kollégák véleményét foglalja össze és a bizottság választát az észrevételekre.

Bár az egyes különleges esetekben hozott döntést még felül kell vizsgálni, a nézetkülönbségeket ki kell küszöbölni — az első két dokumentum az alapvető az egész szabvány belső egysége és a bizottság koncepciójának megértése tekintetében.

Az általános elvek tisztázása után és a különböző dokumentumok kidolgozásának megkezdése előtt a Bizottság saját munkáját párhuzamosan több területen szabályozta.

- Példák keresése a szabályzatba való beiktatásra, hogy ezek alapján a szabályok szövegét majd megfogalmazzák,
- A terminológia és a definíciók kidolgozása, a megfogalmazandó páragrafusok terminológiai egységének biztosítására.
(A glosszárium a szabályzat függelékeként fog megjelenni.)
- A szabályok megfogalmazása.

Elkészültek a címleírás és a betűrendbesorolás szabályai, közben kisebb kérdések (írásjelek, poligramok, szíglák) és különleges táblázatok (számnevek idegen nyelveken, transliteráció, rövidítések) kerültek kidolgozásra.

Elkészült a periodikák leírására vonatkozó szabályzat, amelyet a tanulmány a testületi szerzős művek címfejeének megválasztásánál tárgyal.

Az eddig elvégzett — és a befejezéshez közeledő — szabályzat-szerkesztés munkái között nem foglalkoztak a különleges kiadványtipusokra vonatkozó szabályzatok kidolgozásával.

Az első két dokumentum megkülönbözteti és külön fejezetekben tárgyalja a katalogizálás két döntő mozzanatát:

- a címfej adatainak megválasztását (amelyeket a katalóguscédulának tartalmaznia kell)
- az adatok feltüntetésének formai szabályait.

Az első dokumentum a bevezetőben az általános elvek megfogalmazásával foglalkozik és a párizsi határozatok ismert definíciója alapján határozza meg a betűrendes szerzői katalógus funkcióit. Részletesen foglalkozik továbbá a fő- és melléklapok viszonyával, kiemelve, hogy a melléklap azokban a kétséges esetekben szükséges (kötelező), amelyekben egy adatot, amelyet mint a főlap címfejét keresnénk, mellőzték egy másik adat javára. Minden egyéb melléklap és hivatkozás feleslegesen felduzzasztja a katalógust. A szabályok rendszerbefoglalása igen sok konfliktussal járt. (A főszerzőnek alárendelt szerző, szerző — cím, egyéni szerző — testületi szerző etc.). Ezeket a konfliktusokat kötelező melléklapokkal kell megoldani.

Ugyancsak az első dokumentum foglalkozik a címfej megválasztásával, egyéni és testületi szerző esetében. A tanulmány részletesen tárgyalja a többszerzős gyűjteményes művek (mint a szerzők saját művei) és a gyűjtemények (mint kompilációk) közötti eltéréseket.

A címfej megválasztásával foglalkozó fejezetek közül kiemelkedő jelentőségű a címfej megválasztása testületi szerző esetében. Az új olasz szabályzat elfogadta a testületi szerző elvét (amelyet sok más külföldi szabályzat a mai napig nem fogadott el). A testületi szerzőre vonatkozó meghatározások teljesen hiányzanak az 1921-ben és 1956-ban kiadott olasz szabályzatokból. A tanulmány részletesen tárgyalja a testületek adminisztratív, normatív és dokumentatív jellegű kiadványait. Külön foglalkozik a szerzőség kérdésével azoknál a kiadványoknál, amelyek nem tartoznak a fenti kategóriákba.

A szabályzatban külön fejezetek foglalkoznak a testületek speciális kiadványaival, a kongresszusi iratok és a kiállítási katalógusok leírásainak szabályaival.

A második dokumentum a címfej megválasztásának formai szabályozásával foglalkozik. A testületek címfejeinek formai szabályait már kidolgozták. Ezeket a szabályokat más szekciókkal együtt tárgyalták meg, külön-külön a testületek egyes típusai szerint. (Egyházi testületek, területi hatóságok stb.).

A Bizottság most az egyéni szerzős címfej formai szabályainak kidolgozásával foglalkozik. Ennek a fejezetnek egyes részei már előrehaladott stádiumban vannak, s a szabvány teljes szövegével együtt az év végére remélhető a befejezésük.

A cimleírás szövegrésze után következnek a kollációra vonatkozó részletes szabályok és a megjegyzések részére fenntartott fejezet szabályai. A tipográfiai adatok között a nyomdára és a nyomda helyére vonatkozó adatok ma már nem nélkülözhetetlenek. Modern kiadványoknál ezeknek az adatoknak nyomdászati szempontból nincs jelentőségük. Igen fontos azonban a megjegyzések részére fenntartott fejezet, mert a kiadvány külső jegyeiről, tartalmáról és a könyvtár birtokában lévő példányról egyaránt fontos információkat ad. Itt tárgyalja a szabályzat a többkötetes művek leírásának problémáit. Míg a cimleírás szövegrészeiben és a kollációban a közös kumulatív elemek vannak feltüntetve, az egyes kötetek adatait – ha szükséges –, megjegyzésben közlik.

A betűrendbesorolás szabályai a jelenleg érvényben lévő szabályoknál sokkal bővebbek. A szabályok két részre oszlanak: a címfej betűrendezésére, és a belső elrendezésre (a betűrendi csoportok szabályaira). A szabályok sok új javaslatot tartalmaznak, olyannyira, hogy általános alkalmazásuk teljes egészében csak az új katalógusban lesz majd kivitelezhető. Ilyen újítások pl. az i és j betűk szétválasztása (utalással olyan esetekben, amikor az összeosztás lehetséges). A másik új javaslat a diakritikus jelek kivétel nélküli elhanyagolása a betűrend szempontjából. Ebből következően a családnevek mint Müller és Wolfe úgy sorolandók mint Muller és Wolfe (és már nem Mueller és Woelfe). A katalogizálónak egyenlő mértékben kell gondoskodnia az összes névforma utalóval vagy kölcsönös hivatkozással való összekapcsolásáról. A besorolás szabályainál a mechanikus elvet kell szem előtt tartani. A betűrendi csoporton belül a cédulák egymásutánja logikus sorrendet kövessen. (Cím – testület – személynév az érvényben lévő szabályok szerint, személynév – testület – cím a nemzetközi gyakorlatból következő új szabályzat szerint.) Ugyanazon címfej belső elrendezésénél a gyakorlat azt mutatja, hogy nem alkalmazható azonos eljárás sem az összes katalógusban, sem egy katalóguson belül. Ebből következően bizonyos esetek szabályozásánál alternatív javaslatokra van szükség.

Az új szabályok kiadásáról nyilatkozni még korai lenne. A táblázatok végleges kidolgozása, a függelékek, a glosszárrium, az index készítése és a szabályzat nyomdai kivitelezése még bizonyos időt igényel.